ليکوال: سيد محمد فضل الله بخاري
ژباړن: زاهد خليلي
۱۸ دسمبر ۲۰۱۴

لومړی نړیواله جګړه

(د انساني تاريخ د لومړی وحشي جګړې له عبرته ډک تاريخ)

۱۹

د بالکانو جبهه او د بلغاريي ماته

د جګړې په دي وروستي کال دا جبهه ډېره مهمه وه، جرمنی فوځ ددي ځای ځخه لويديزي جبهي ته غوښتل شوی وه.
اوس د بالکانو په جبهه کي بلغاريه يوازې پاتي وه او مقابله يي د متحدو هيوادونو د قوي او مسلح فوځ سره وه، اقتصاد يي په بشپړ ډول خراب شوی وه، متحدو هيوادونو پرې د سوداګرۍ تولي لاري بندي کړې وې، د هيواد دننه يي د خوراک او ښناک په شيانو کي کموالی راغلی وه، د وسلو، بارودو او توپ خاني د کموالي سره هم وه.
د ۱۹۱۸ ز کال په جولايي جنرال فرينچټ د لويديزې جبهي ځخه دې جبهي راوليږل شو، هغه يو تکړه فوځ او ښه اداره کوونکی وه، د هغه د لاس لاندي ۳۵۰۰۰۰ تنه مسلح فوځ وه، چي په لوړ همت او حوصلي سره يي جګړه کوله، متحدو فوځونو د يوې قوي پريکوني حملي پريکره کړې وه، د ۱۹۱۸ ز کال په سپتمبر قوي ګوله باري پيل شوه، په دي ګوله بارۍ کي د سربيا ۶ او د فرانسي دوه برخي فوځ مخکي لاړه، د سپتمبر په ۱۵ او ۱۶ يوه بله قوي حمله وشوه.
په دې حمله کي د يونان، انګلستان، فرانسي، ايټاليي او سربيا فوځ شامل وه، ددی حملي په پايله کي د بلغاريي فوځ شا تګ ته اړ شو او د سپتمبر د ۱۷ پورې متحد فوځ ۲۰ ميله مخکي تګ کړی وه.

د ترکيي جبهه او د موسل خواته د متحد فوځ مخکي تګ

انګليسي فوځ چي کله بيت المقدس (يروشلم) ونيوه؛ نو سمدستي قوي بارانونه پيل شول او جنرال ايلن بي اړ شو، چي نوره جګړه ودروي، هغه غوښتل، چي د عربو په جبهه کي مخکي لاړ شي، د حجاز د ريل پټلی له منځه يوسي، تر ځو د مسلمانانو دوه ستر مرکزونه مکه معظيمه او مدينه منوره ونيسي او خپله پخوانی صليبي دښمني يو ځل بيا ښکاره کړي، او يا کم از کم د ترکيي او عربو تر منځ اړيکي پرې کړي او د يوه بل نه يي لرې کړي.
ددي پلان د پلي کولو لپاره يي په عمان باندې حمله وکړه، دا ډېره قوي حمله وه، ترکي فوځ يي په ميړانه دفاع وکړه او جنرال ايلن بي يي شا تګ ته اړ کړ.

هغوی د اپریل په ۱۱ یو ځل بیا حمله وکړه، دا ځل دا حمله د مصر د تنګي لخوا شوې وه، دا ځل بیا انګلیسي فرنګي فوځ ناکام شو، جنرال ایلن بې خپل فوځ ته د فلسطین پورې د شا تګ امر وکړ.

د ایلن بي سره ډېر فوځ وه، یوه ترکي د دوه انګلیسي فوځیانو سره جګړه کوله، ترکی فوځ د ۳۰۰۰۰ تنو څخه کم وه، جنرال فالکن چي تېر کال دلته موجود وه، اوس یې لویدیزې جبهې ته غوښتی وه، د هغه پر ځای یې جنرال لیمین وان سینډرز د ترکي او جرمني فوځ د مشرۍ لپاره رالیږلی وه، د مشرۍ په تبدیلی سره په جګړیزو تکتیکونو کې تغیر راغی.

د سپتمبر په ۱۹ جنرال ایلن بې د عربو په جبهه کې د جګړې لپاره خپل فوځ په اوو برخو وویشه او هر یو ته یې د جلا لارې څخه د حملې امر ورکړ، ددې حملې پېل د مجیدو د جګړې څخه وشو، د پیاده فوځ سره هوایي فوځ هم ملګرتیا کوله، هوایي فوځ دومره ګوله باري وکړه، چې د څو ساعتونو پورې په سړکونو کې تګ راتګ بند وه، څو لوړ تعمیرونه په خاورو بدل شول او د ژوند یې فلج کړ.

لوی لارنس په خپله حمله کې د فلسطین او حجاز د ریل ګاډي په پټلی باندې د ولکې کولو لپاره په دیرا باندې حمله وکړه او ویې نیوه، د نوي زیلاند او استریلیا فوځ عمان ونیوه او د ترکیي څلورم فوځ یې محاصره کړ، په پای کې ۱۰۰۰۰ تنه ترکي فوځ اسیر شو.

انګلستان خپل پنځم صحرایي فوځ د دمشق د نیولو لپاره روان کړ، د ترکي فوځ د لږ مقاومت نه وروسته یې د اکتوبر په لومړۍ نیټه دمشق ونیوه، د شپږم فوځ ۱۶ برخي د اکتوبر په ۱۶ هومز ونیوه، د انګلستان اووم فوځ نور مخکې تګ کاوه؛ مو د زکام وباء یې مخه ونیوله، پنځم فوځ نور هم مخکې لاړ او د اکتوبر په ۲۶ یې هرۍ تین ونیوه.

بلخوا د ترکیي اقتصادي حالت ډېر خراب وه، مسلسل شکستونو یې مورال ډېر کړی وه، د جرمني په اړه خبرونو هم وار خطا کړي وه، په اکتوبر ۱۹۱۸-۳۰ د ترکیي جبهو ته خبر ورسیده، چې ترکي فوځ وسله غورځولې او د سولې تړون یې لاسلیک کړی دی.

پنځم سپور انګلیسي فوځ په ۳۸ ورځو کې ۵۵۰ میله مخکې تګ کړی وه، په مجموعي توګ ۷۵۰۰۰ ترکي فوځ اسیر شوی وه.

د ۱۹۱۸ ز کال په فبرورۍ کې د میزوپوتامیا په جبهه کې د جنرال رابرټ سن پر ځای جنرال هنري ولن مقرر شو، جنرال ولسن غوښتل، چې خپلې موخې باید د سیاست له لارې ترلاسه کړي، نه د فوځ په واسطه، هغه غوښتل، چې د ترکي او جرمني فوځ څخه د روماني‌ې، جورجیا او اذربایجان د خلاصون لپاره باید ځانګړي اقدامات وکړل شي.

د اکتوبر د ۲۰ وروسته جنرال ولسن جنرال الیګزنډر ته امر وکړ، چې د موسل خواته مخکې تګ وکړي، په مقابل کې یې ترکي جنرال اسماعیل حقي د سولې په لار کې د پرمختګ لپاره خپل شا تګ ته اړ کړ او د زیب د سیند بلې خواته یې ورسوه.

د جنرال ولسن فوځ دومره چټک وه، چې په ۳۹ ګینټو کې یې ۷۷ میله واټن وواهه، دې نوي حالت ته په کتو سره اسماعیل حقي خپل فوځ بیا منظم کړ او د سیند سره نږدې یې مورچې جوړې کړې.

انګلیسي فوځ د اکتوبر په ۲۶ د یوه پُل پواسطه له سینده تېر شو او ۳۰ میله وړاندې ورغلل، په دا بله ورځ ترکي جنرال خپل فوځ شرقت کلا ته ورسوه او د چمتوالي امر یې ورکړ.

د شرقت په سیمه د اکتوبر د ۲۹ پورې جګړه روانه وه، جنرال اسماعیل حقي کوښښ کاوه، چې جګړه ونکړي؛ ځکه چې نا امیده شوی وه، ماته خوړلي ترکي جنرال حقي د اکتوبر په ۳۰ خپله وسله وغورځوله، ۱۱۳۰۰ تنه یې اسیرشو او ۵۱ توپکې یې له لاسه ورکړې.

په دا بله ورځ د سولي تړون لاسلیک او پلی شو؛ خو یو ګروپ هندي فوځ یي د موسل د نیولو لپاره ولیږه، په موسل کي هم ترکي فوځ وسله وغورځوله.
هلته جنرال حلیل د شپیړم فوځ مشر وه، د انګلیسانو د قوي ټینګار په وجه یي وسله وغورځوله او تسلیم شو، د میزوپوټامیا په جبهه ۱۸۶۲۰ تنه انګلیسي فوځ ووژل شو؛ خو د تېلو په ذخیرو باندې د ولکې راوستلو لپاره ددې قربانی ورکول بې ځایه نه دي، په دې ډول په دې جبهه کي هم جګړه پای ته ورسیده.

هوایي جبهه

په ۱۹۱۸ ز کال کي په هوایي جبهه کي ښه والی او چټکتیا راغلي وه، په جنګي الوتکو کي مشین ګني لګول شوې وې او د دښمن پر ضد یي جګړه کوله، په خندقونو کي د پټ دښمن لپاره دا یوه ښه وسیله وګرځیدله.
متحد فوځ د هوایي فوځ پواسطه ښه پروپاګند کاوه، هغوی په ختیزه جبهه کي د جرمني فوځ د مورال د ټیټولو لپاره د هوا څخه کاغذونه لاندې راغورځول، تر څو د جګړې څخه د هغوی زړونه بد کړي، هغوی به یي د هیواد د خراب اقتصادي حالت نه ویرول او هم به یي د لوږې له لاسه د هغوی د خپلوانو د مرګ په اړه خبرونه ورکول.
سرېکال الوتکو په الوتکو کي داسي مشین ګني ولګول شوې، چي د وردیدو پرته یي په مسلسل ډول ډزې کولې، چي په دې کار سره پیلوټ ته اسانتیا وربه برخه کوله، اوس مشین ګن کولای شول، چي بې د ستونزې هرې خواته چي وغواړي ډزې وکړي.
د فلسطین په جبهه کي متحد فوځ د هوایي فوځ څخه ډېر کار واخسیته، په ختیزه او لویدیزه جبهه کي یي هم ډېره مرسته ترې غوښته او دښمن ته یي زیات زیان واړوه.

دریمه برخه

د جګړې پای

جنګ بندي

دا د قوي جګړو د کال په نوم یادیږي، په دې کال کي هر هیواد د خپل دښمن هیواد د ماتولو کوښښ کاوه، دا د بشریت په تاریخ څکه مهم دی، چي لومړی نړیواله جګړه په کي پای ته ورسیده، د انسانیت نور قتل عام ودریده، انسان یو ځل بیا ساه واخیسته.
په دې کال د جګړې د بندولو لپاره ډېرې هڅې وشوې، ځینو فوځي جنرالان سولي ته لیواله نه وه او جګړه یي د وروستیو میاشتو پورې روانه وساتله، دلته په لنډ ډول د جنګ بندی په لاملونو او سفارتي کوښښونو باندې خبرې کوو.

د جنګ بندی لاملونه

د ۱۹۱۴ ز کال د جولایي د ۲۸ څخه پیل شوې لومړی نړیوالي جګړې د ښکیلو هیوادونو اقتصادي، ټولنیز، سیاسي، رواني او ذهني و جسماني حالت ډېر زیات خراب کړی وه او ښکیل هیوادونه د جګړې په ډګر کي د وسلي او فوځ د کموالي سره مخ ول.
د متحدو فوځونو حالت د خپلو ښو سفارتي اړیکو او په ښه ځای کي د موقعیت په درلودلو سره نسبتاً ښه وه، هغوی نوي هیوادونه په جګړه کي ښکیلول او نوي فوځونه یي جګړې ته لیږل.

بلخوا د جرمني پرته د ټولو مرکزي قوتونو سياسي، اقتصادي حالت خراب وه او د زرګونو ستونز سره مخ ول، دغه هيوادونه د جرمني پرته د جګړې په پيل کې کمزوري معلوميدل، يوازې جرمني وه، چې ښه او قوي جګړه يې کوله، استريا خپل خراب حالت ته په کتو سره لومړی هيواد وه، چې د پټو تړونو له لارې يې جنګ بندي وکړه.

په جګړه کې د امريکا په داخليدو سره تر ټولو زيات زيان جرمني ته ورسيده، امريکا د جرمني د سوداګريزې لارې د بندولو لپاره ښه اقدامات وکړل، متحد فوځونه مخکې په دې کار کې په بشپړ ډول ناکام شوي وه، امريکا د متحدو هيوادونو خوب چې د جرمني بشپړ ګيرول وه، ممکن کړ.

همدا کار وه، چې د جګړې مسير يې بدل کړ، د ۱۹۱۸ ز کال په لومړيو شپږو مياشتو کې د سوداګريزې لارې د بنديدو په وجه د جرمني حالت ډېر خراب شوی وه، مزدورانو به شپه ورځ کار کاوه، چې ددې حالت ډېر په تنګ شوي وه او د ۱۹۱۸ ز کال په جنوری کې يې عمومي کاربنديز وکړ.

د جرمنيانو زړونه تنګ شوي او مات شوي وه، هغوی په سفارتي اړيکو کې هم ماته خوړلې وه، بلخوا يې د فوځ د کموالي سره مخ ول، همدا وجه وه، چې د جرمني په مشرانو کې د سولې پلويان زيات شوي وه.

د سوله خوښوونکو هيوادونو هڅې او د جرمني ټيټ شوی مورال وه، چې مشرانو نور د جګړې د جاري ساتلو پر ځای د سولې په خبرو باندې ټينګار کاوه، جنرال ليوډنډروف د امريکا د ولسمشر ويلسن د سولې لپاره وړاندې شوی تړون ومانه.

د ماتو، داخلي انتشار او د دښمن د پروپاګند په پايله کې د فوځ سربيره عام خلک هم د جګړې بيزاره شوي وه، متحدو هيوادونو د جرمني دننه خراب حالت ته پوکی ورکوه.

د اکتوبر په مياشت کې د جرمني بحري بيړی بغاوت وکړ، د بغاوت د ارامولو ټول کوښښونه ناکام شول او د نومبر په ۳ د کيل بندرګاه باغيانو ونيوله، ددې بغاوت د ارامولو لپاره ځمکنی فوځ وليږل شو، دوی بغاوت ارام کړ؛ خو د بالتيک د بحيرې په بندرونو کې يې بيړی ونيولې او سره بيرغونه يې پرې لوړ کړل.

د جرمني دننه په بيويرا کې هم بغاوت وشو، هلته يې په ديوالونو باندې ورقې لګولې وې، چې بيويرا د مزدورانو او دهقانانو ازاد جمهوريت دی، ددې ټولو لامل متحد هيوادونه ول.

په دې حالاتو کې د جرمني چانسلر قيصر ته د تخت څخه د کوزيدو مشوره ورکړه، تر څو هيواد د کورنی جګړې او بد امنۍ څخه وساتل شي او يوازې د بهرني دښمن سره جګړه وکړای شي، د ډېر کشمکش وروسته د نومبر په ۹ چانسلر اعلان وکړ، چې قيصر دويم ويليم د خپل تخت څخه کوز شوی دی.

اوس په هيواد کې د ليبرال ګوند سربيره سوسيالست او کميونسټ ګوندونه هم فعال ول، دوی د پاچاهي نظام سره سخت مخالفت درلود، وروسته چانسلر ميکس هم له خپلې دندې نه استعفاء ورکړه او د ايبرټ په مشرۍ يو مؤقت حکومت جوړ رامنځته شو، حکومت د مزدورانو او فوځ سره يو ځای د حکومت د جوړولو لپاره هڅې پيل کړې.

د قيصر ويليم په استعفاء سره په پروسيا (جرمني) د لسګونو کلونو پاچاهي نظام پای ته ورسيد، قيصر هيواد پريښود او هالينډ ته ولاړ.

اخوا د جګړې په پيل سره د استريا حالت ډېر ښه نه وه، عام خلک د جګړې څخه ستړي شوي وه، د پاچا لومړي چارلس د تخت کيناستو(۲۱ نومبر ۱۹۱۶) څخه مخکې حکومت جرمني حکومت سره په اړيکه کې وه، تر څو جنګ بندي رامنځته شي، داخلي حالت سخت خراب ول، که چيرته د يوکرائن او روسيي سره د سولې تړون نه وای لاسليک شوای؛ نو پاچاهيت به يې چپه کړای وای.

د پاچاهي نظام د ساتلو لپاره پاچا ډېر کوښښونه کول، د اکتوبر په ۱۶ يې د ټولو قومونو نمائنده ګان راوغوښتل، هغوی ته يې د خودمختارو حکومتونو د جوړولو وعده ورکړه او د پاچاهيت پر ځای يې د مرکزي حکومت د جوړولو ژمنه

هم ورکړه؛ خو په حالاتو کې ښه والی رامنځته نشو، د چکسلواکیا د ازادۍ د تحریک مشر ماسارائک د چکسلواکیې د ازدۍ اعلان وکړ، دغه شخص په امریکا کې اوسیده او د امریکا څخه یې پناه اخیستې وه.
د هنګري کونسل د پاچاهیت نه د ازادۍ غوښتنه کوله، د اسټریا جرمني قوم د ازادۍ جرمن اسټریا د جوړولو لپاره د پاڅون پریکړه کړې وه، حالت ډېر خراب وه، پاچاهیت د ذلت سره مخ شوی وه او څو څو ځلې پاچا د متحدو فوځونو څخه د جنګ بندۍ غوښتنه کړې وه.
د ترکیې فوځې او سیاسي حیثیت د لومړۍ نړیوالې جګړې د پېل څخه مخکې خراب شوی وه، هغه وخت چې کله یې د بالکانو په جګړه کې ماته وخوړه (۱۲-۱۹۱۱).
د ترکیې فوځ د ماتې په وجه زیات زیان مسلمان امت ورسیده، فلسطین متحدو فوځونو ونیوه او خپل پخوانی خواهش یې پوره کړ، هلته یې د یهودو د میشت کولو لپاره پلان جوړ کړ، د مسلمانانو د یو ځای والي او قوت نښه (خلافت) هم له منځه لاړ، خپل د خوښې اشخاص یې مشران وټاکل، تر څو په اسلامي هیوادونو باندې اصلي حکومت د لویدیز وي.
په فلسطین، حجاز، مصر، شام او میزوپوتامیا کې د ماتې وروسته د ترکیې اقتصادي، سیاسي او جغرافیایي حالت ډېر کمزوری شو، عام خلک د لوږې سره مخ وه، همدا وجه وه، چې عام خلک د جګړې څخه بیزاره شوي وه.

سفارتي هڅې

۱۹۱۸ ز کال په سفارتي لحاظ ډېر مهم کال وه، د جنګ بندۍ لپاره په دې کال زیاتې هڅې وشوې، د جنورۍ په ۵ انګلیسي لومړي وزیر لائیډ جارج چې د جرمني پر ضد یې نور هیوادونه جګړې ته هڅول، په یوه بیان کې وویل، چې د سولې د راوستو لپاره هر ډول کوښښ کوي، هغه د یوې نړیوالې اداري په رامنځته کولو باندې ټینګار وکړ.
همدې ورته نظر د امریکا ولسمشر ویلسن هم د همدې کار د جنورۍ په ۸ څرګند کړ، هغه د سولې راوستو لپاره ۱۴ مادې وړاندې کړې او ځینې شرطونه یې هم وړاندې کړل، دا شرطونه نورو هیوادونو ډېر خوښ کړل او جرمني د همدې شرائطو په بنسټ سولې ته چمتوالی پېل کړ.
بلخوا، جنرال لیوډنډروف فکر کاوه، چې کولای شي متحد فوځونه مات کړي او پاچا قیصر ویلیم همده ورته نظر درلوده او جګړه یې روانه ساتلې وه؛ خو کله چې جرمني مشرانو خپل ماته ولیده؛ نو د امریکایي ولسمشر په وړاندیز یې غور کولو پېل کړل.
په همدې کال په پېل کې د جرمني او روسیې تر منځ د بریسټ-لیتوویسک تړون لاسلیک شو، په دې ډول، چې:
۱- روسیې په لویدیز سرحد کې کورلینډ، لویدیز پولینډ او کارس سیمې پرېښودې.
۲- ترکیې اردهان او باتوم پرېښودل.
۳- (روسیې) فن لینډ، الینډائس، استونیا او لوانیا یې هم پرېښودل.
دا تړون د ۱۹۱۸ ز کال د مارچ په ۳ لاسلیک شو، د مارچ په ۱۸ روسي پارلمان پاس کړ.
د سپتمبر په ۲۶ بلغاریې د متحدو قوتونو سره په دې ډول تړون لاسلیک کړ.
۱- د بلغاریې فوځ به هیڅ حرکت نه کوي.
۲- بلغاریه به ټولې نیول شوې سیمې پرېږدي.
۳- د بلغاریې د لاس لاندې ټول د حمل و نقل وسائل به د متحدو فوځونو په ولکه کې وي او بلغاریه به ترې تېرېږي.
۴- بلغاریه به متحد فوځ ته د اسټریا دننه د جګړې کولو اجازه ورکوي.

د بلغاریې په ماتې سره ترکیه یوازې پاتې شوه، د ترکیې اړیکه د مرکزي قوتونو سره بیخي پرې شوه، چې په دې ډول جګړه جاري ساتل ورته ناشوني شوه، انور پاشا د خراب حالت په وجه استعفاء ورکړه، نوې حکومت د اکتوبر په ۱۴ د سولې غوښتنه وکړه او د اکتوبر په ۳۰ د جنګ بندی تړون لاسلیک شو؛ خو انګلیسي فوځ بیا هم د موسل خواته مخکې روان وه.

تړون په دې ډول وه:

۱- ترکي حکومت به دردانیل متحدو فوځونو ته خلاص پریږدي.

۲- ترکي فوځ به د دردانیل د بارودي سرنګونو په پاکولو کې مرسته کوي.

۳- په کلاګانو کې موجود ترکي فوځ به وسله غورځوي.

۴- مهم ځایونه به متحد فوځ ته ورکوي.

۵- ترکي بحري فوځ ته وسله غورځوي.

د اسټریا-هنګري د مشترک سلطنت دننه هم سیاسي استحکام له منځه تللی وه، پاچا د اکتوبر په ۲۷ متحد فوځ ته پیغام ورکړ، چې د هر ډول شرائطو لاندې سولې ته تیار دی، د نومبر په ۳ د ولیلاګیوزټې سره نږدې تړون لاسلیک شو، داسې چې:

۱- اسټریا-هنګري به د ټائرول، ډالمیشن د سمندرونو او د یوګوسلاویا د خلکو د غوښتل شویو سیمو نه تېرېږي.

۲- اسټریا-هنګري به خپلې ټولې ریل پټلۍ هم پریږدي.

۳- متحد فوځ چې د اسټریا کومې سیمې وغواړي، د ولکې لاندې یې راوستی شي.

۴- اسټریا به متحد فوځ ته د اسټریا دننه د جګړې کولو اجازه ورکوي.

جرمني مشران د امریکا د ولسمشر ویلسن د ۱۴ مادو تړون په منلو چمتو شول؛ خو جرمني په متحدو قوتونو کې خپل ځای تر اوسه وه وپیژندلی، خپله ولسمشر ویلسن د جرمنیانو په نسبت د انګلستان نه ویره درلوده او فکر یې کاوه، چې انګلستان به په راتلونکې کې امریکا ته ګواښ جوړېږي.

د ولسمشر ویلسن ۱۴ نکتې

د امریکا ولسمشر د ۱۹۱۸ ز کال د جنورۍ په ۸ یو بیان جاري کړ، چې په هغه کې د سولې لپاره ۱۴ مادې وړاندې کړې وې، دغه مادې (شرطونه) ډېر خوښ کړای شول او جرمني هم د همدې تړون په بنسټ سولې ته حاضر شو.

د تړون مادې په دې ډول وې:

۱- د هیوادونو تر منځ دې د پټو تړونونو سلسله پای ته ورسیږي.

۲- جګړه وي که سوله، په هر ډول حالاتو کې دې د سمندرونو ازادي وساتل شي.

۳- د اقتصادي ستونزو د لرې کولو لپاره دې ټول هیوادونه ازاده سوداګري رامنځته کړي.

۴- هر هیواد دې د خپل هیواد د ساتلو لپاره لږ تر لږه د جګړې (دفاع) وسائل ولري؛ خو باید چې تضمین ورکړي.

۵- د مستعمرو خلکو ته دې مساوي حقوق ورکړل شي، د حکومت جوړولو په اړه باید د هغوی سره معامله وشي.

۶- د روسیې ټولې نیول شوې سیمې باید بېرته وروسپارل شي او خپل داخلي مسائل دې په خپله حل کړي.

۷- بیلجیم باید د یوه ازاد او خودمختاره هیواد په توګه وپیژندل شي.

۸- د فرانسې نیول شوې سیمې دې بېرته ورکړل شي، په ۱۸۷۱ ز کال کې نیول شوي الزاس او لورن دې هم وروسپارل شي.

۹- ایټالیا دې د قومیت په اساس یو هیواد شي.

۱۰- د استریا-هنګري اوسیدونکي باید ازاد او خودمختاره وي.

۱۱- رومانیه، سربیا او مونټي نیګرو دې ازاد او خودمختاره شي او سربیا دې ازادو اوبو ته پرېښودل شي، بالکاني هیوادونه دې خپلو تاریخي سرحدونو پورې وتړل شي او سرحدونه دې د قومیت په اساس وویشل شي.

۱۲- د ترکیې اوسنی هیواد دې د ازاد او خودمختاره هیواد په توګه ومنل شي، نور حکومتونه چې د ترکي حکومت تابع دي، ازاد او خودمختاره کړل شي، دردانیل دې نړیوالو ته وسپارل شي، چې ټول په کې سمندري سوداګري وکړي او لاره دې ازاده پرېښودل شي.

۱۳- پولینډ دې د ازاد هیواد په توګه رامنځته شي، تر هغه ځایه چې د کوم ځای پورې پولنيډی قوم پروت وي.

۱۴- د لویو او کوچنیو هیوادونو سیاسي، سیمه ایزه او جغرافیایي ازادي او حیثیت دې یقیني شي او یو نړیوال مجلس دې جوړ کړای شي.

نوربیا